

Tło historyczne

VIII w. p.n.e.

700

VII w.p.n.e.

600

VI w.p.n.e.

500

V w.p.n.e.

400

IV w.p.n.e.

300

III w.p.n.e.

200

II w.p.n.e.

100

I w.p.n.e.

Narodziny Jezusa

Homer

Greka klasyczna

Aeolic

Doric

Ionic

Sofokles, Eurypides,
Herodot,
Arystofanes, Tukidydes,
Sokrates
Platon

Ksenofont

Arystoteles,
Aleksander Wielki

Attic

Polibiusz

Diodor

Greka hellenistyczna

I w.n.e.	Plutarch	Nowy Testament
100		
II w.n.e.	Lukian, Galen	
200		
III w.n.e.		
300		
IV w.n.e.		

Światowe podboje Aleksandra Wielkiego doprowadziły do hellenizacji świata starożytnego. Tak samo jak grecka kultura i grecki język zmieniły świat, tak świat zmienił język grecki. Nie tylko następowało przenikanie się różnorodnych dialektów, ale język, który powstał i stał się wspólnym dla różnych narodowości, został poddany zmianom – niektórym typowym dla języka następującym na przestrzeni czasu, a niektórym wynikającym z internacjonalizacji języka. Greka hellenistyczna to greka, która była wspólna (κοινή = koine) różnym narodom starożytnego świata od około 300 r. p.n.e. do około 300 r. n.e.¹

Przed XX wiekiem naukowcy mieli świadomość istnienia greki hellenistycznej jako tej występującej w tekstach literackich. Jednak to, co zobaczyli w nowotestamentowych manuskryptach (i w Septuagincie) różniło się i nie dało się tego porównać. Niektórzy przypuszczali, że unikalny charakter biblijnej greki wynikał z wpływu języka hebrajskiego i aramejskiego. Inni twierdzili, że biblijna greka zapewne była szczególną formą języka używaną przez Ducha Świętego.

Na początku XX wieku pionierska praca Adolfa Deissmanna wykazała, że biblijna greka nie była właściwie niczym wyjątkowym. Była to forma hellenistycznej greki mówionej, bardzo popularnej wśród ludzi, która była przeciwieństwem bardziej formalnego stylu wykorzystywanego w tekstach literackich przez wyższe klasy.² Stało się to jasne dopiero wtedy, gdy światło dzienne ujrzały dokumenty nie stanowiące dzieł literatury, takie jak dokumenty prawnicze, paragony, listy, pamiętniki, itp. Napisane były one miejscowym dialektem, który też jest widoczny w Nowym Testamencie.

Możemy zamiennie używać zwrotów greka hellenistyczna i koine w odniesieniu do języka, który był powszechny dla ludzi na całym świecie. Wyróżnić można grekę koine literacką i nieliteracką. Nowy Testament wpisuje się w drugą kategorię, aczkolwiek w samym Nowym Testamencie można wyróżnić różnorodne style, niektóre bardziej literackie od pozostałych.

¹Za początek uznaje się podbój Aleksandra Wielkiego (323 p.n.e.). Za koniec natomiast usunięcie Konstantyna z Rzymu i przeniesienie do Bizancjum (326 n.e.).

Niektórzy uważają, że koniec greki hellenistycznej datuje się na rok 500 n.e.

² Jednak wciąż trwa debata dotycząca stopnia w jakim Nowy Testament jest nacechowana Semityzmami - greckimi wyrażeniami zaczerpniętymi z semickich języków – hebrajskiego i aramejskiego.

Alfabet

Ortografia i interpunkcja

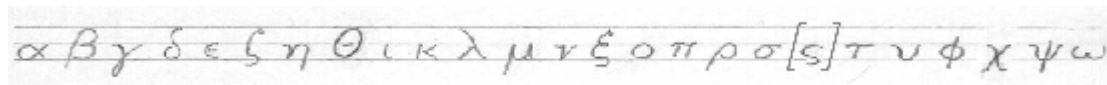
Na stronach 22-23 w podręczniku (strony 1-3 w wersji z 1986 r.) znajduje się wprowadzenie alfabetu oraz wyjaśnienie tego, w jaki sposób każda litera jest wymawiana. Zostanie również wyjaśniona transliteracja każdej z liter, tzn. jaka litera w języku angielskim odpowiada greckiej. (Wspomniany podręcznik to New Testament Greek, A Beginning and Intermediate Grammar autorstwa Jamesa Allena Hewetta)

Trzy litery mogą wprowadzić szczególne zamieszanie, tj. η, ν, i ρ.

- Zauważ, że η nie odpowiada n.
- To raczej ν odpowiada n.
- ρ nie odpowiada p.

Zapisując litery nie musisz idealnie odwzorowywać drukowaną czcionkę zamieszczoną w podręczniku. Porównaj znaki drukowane ze znakami pisanymi:

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ [ς] τ υ φ χ ψ ω

A photograph of a piece of paper with the Greek alphabet characters written in cursive. The characters are arranged in a single line and include the letters alpha through omega, with a bracketed sigma character (ς) between rho and tau.

Po wskazówki ortograficzne kliknij tutaj.

Zapamiętaj alfabet.

Należy nauczyć się na pamięć alfabetu, powtarzając na głos: “alfa, beta, gamma...”. (Jak inaczej poradysz sobie z wyszukaniem słowa w słowniku?) Otwórz podręcznik, by zobaczyć nazwania poszczególnych liter.

Porównanie greckiego alfabetu z angielskim sprawi, że łatwiej będzie ci go zapamiętać. Zwróć uwagę na:

- α do ϵ odpowiada a do e, za wyjątkiem trzeciej litery γ
- Następne trzy litery, ζ η θ , można zapamiętać kojarząc sobie, że Zeta (Zay-ta) to imię kobiety, która zjadła (*ate* po ang.) theta. Jak smakuje theta – nie wiem, ale kiedy użyjesz takiego skojarzenia, nie będziesz miał problemu z tą częścią alfabetu.
- ι do υ odpowiada **i** do **u** z następującymi wyjątkami:
 - Nie ma litery, która odpowiadałaby **j**.
 - ξ , które odpowiada x jest wciśnięte pomiędzy v i o.
 - Nie ma litery, która odpowiadałaby q.
- Kolejność następnych liter, ϕ χ ψ , można zapamiętać myśląc o mieście w stanie Nowy Jork: Poughkeepsie. Tak, trochę to naciągane, ale spróbuj. Zadziała. Tylko nie jedź do Nowego Jorku pytając o miasto Phichipsi.
- I, oczywiście, Jezus jest „alfą i omegą, pierwszym i ostatnim”, więc już wiesz, że ostatnia litera to ω , omega.

Samogłoski

krótkie	 Audio	długie	 Audio
α	jak w father	α	jak w father
ϵ	jak w bed	η	jak w they
ι	jak w pit	ι	jak w machine

ο	jak w top	ω	jak w tote
υ	jak w <i>deja vu</i>	υ	jak w <i>deja vu</i>

Przydechy

Wszystkie wyrazy zaczynające się od samogłoski otrzymują przydech nad początkową samogłoską (lub dźwiękiem). Przy małych literach przydech stawiany jest nad samogłoską. Przy dużych literach przydech stawiany jest przed początkową samogłoską.

Jeśli przydech jest wygięty w prawą stronę (jak odwrócony przecinek), tak jak w:

ἡμέρα

mamy do czynienia z przydechem mocnym, w którym początkowy dźwięk “h” wymawia się.

ἡμέρα wymawia się: "hay-ME-ra". Zwróć uwagę na dźwięk “h”. **Audio**

Jeśli przydech jest wygięty w lewą stronę (jak przecinek), tak jak w:

ἀλήθεια

mamy do czynienia z przydechem słabym, który wskazuje na to, że nie wymawia się początkowego dźwięku “h”.

ἀλήθεια wymawia się: "a-LAY-thay-a". Zauważ, że początkowe „h” nie występuje. **Audio**

Każdy wyraz rozpoczynający się od litery ρ (*rho*) będzie posiadał przydech mocny.

Dyftongi

Samogłoski można podzielić na „przymknięte” lub „otwarte”. Wymów dźwięk „a” taki jak występuje w wyrazie *father* i zauważ, że twoje gardło otwiera się szeroko. Następnie wypowiedz dźwięk litery „i” jaki występuje w wyrazie „*pit*” i zauważ, że gardło się zaciska. Wypowiedz teraz dźwięk litery „u” jaki występuje w wyrażeniu *deja vu* i chociaż twoje usta układają się w inny sposób, to zwróć uwagę, że twoje gardło znowu się zaciska.

Otwarte samogłoski: α , ϵ , η , o , ω

Przymknięte samogłoski: ι , u

Dyftong to połączenie dwóch samogłosek, ale nie każda para samogłosek tworzy dyftong. Pierwszą samogłoską greckiego dyftongu jest samogłoska otwarta, a drugą zamknięta. Dlatego też oi jest dyftongiem, ale io już nim nie jest.

Przykłady dyftongów: $\alpha\iota$, $\epsilon\iota$, $o\iota$, αu , ϵu , ηu , ou

Co więcej, można wyróżnić trzy tzw. dyftongi niewłaściwe, w których druga samogłoska ι jest zapisywana w indeksie dolnym. Są to: α_{ι} , η_{ι} , ω_{ι} (nazywane kolejno: „*alfa iota subscriptum*”, „*eta iota subscriptum*”, „*omega iota subscriptum*”).

Istnieje jeden wyjątek od reguły mówiącej, że w dyftongach pierwszą samogłoską jest otwarta samogłoska. Chociaż u jest przymkniętą samogłoską, to $u\iota$ jest dyftongiem.

Chociaż dyftong jest to połączenie dwóch dźwięków, które się przenikają, to dla celów sylabizacji dyftong postrzegany jest jako jeden dźwięk samogłoskowy. Porównaj ***oi*** w wyrazie **Illinois** z ***io*** w wyrazie **Ohio**. Dźwięki *i* oraz *o* w wyrazie **Ohio** to zdecydowanie dwa różne dźwięki. Jednak *oi* w wyrazie **Illinois** jest dyftongiem, w którym wyróżniamy tylko jeden dźwięk. Dźwięki utworzone przez

greckie dyftongi są następujące:

αι wymawiamy *ai* jak w wyrazie **Thailand**

ει wymawiamy *ei* jak w wyrazie **eight**¹

οι wymawiamy *oi* jak w wyrazie **Illinois**

αυ wymawiamy *ow* jak w wyrazie **cow**

ευ wymawiamy *eu* jak w wyrazie **feud**²

ηυ wymawiamy tak samo jak **eu**

ου wymawiamy *ou* jak w wyrazie **soup**

υι wymawiamy *uee* jak w wyrazie **queen**

"Dyftongi niewłaściwe"

α wymawiamy tak samo jak α

η wymawiamy tak samo jak η

ω wymawiamy tak samo jak ω

¹ W książce **Accidence & Word-Formation** autorstwa J. H. Moulton i W. F. Howard, (**Grammar of New Testament Greek**, vol. 2) jest napisane, że w epoce hellenistycznej εἰ wymawiano *i* jak w wyrazie *machine* (s.118). Istnieje wiele przypadków, w których wymowa uczone obecnie w szkole, różni się od tej, która istniała w epoce hellenistycznej. Prawdą jest, że są różne zdania na temat tego, który schemat wymowy jest najbardziej odpowiedni dla współczesnych uczniów. W ostatnich latach niektórzy opowiadali się za używaniem wymowy charakterystycznej dla współczesnej greki w nauczaniu nowotestamentowej greki. To, co jest istotne, to uczenie się danej wymowy konsekwentnie po to, by lepiej przyswoić nowe słownictwo.

² Edward Hobbs przysłał mi nieco ulepszoną wersję wytłumaczenia dyftongu εὔ:

Większość podręczników sugeruje coś w stylu: „e jak w wyrazie ‘get’, po którym następuje –oo- jak w wyrazie ‘food’. Goethius sugeruje, by moje imię (Edward) wymawiać bez ‘d’ pomiędzy E oraz d lub, by wymawiać ‘house’ (dom) jak to robią w niektórych częściach Virginii! W każdym razie chodzi o ‘eh’, po którym szybko pojawia się ‘oo’”.

Dyftongi są zawsze długie, za wyjątkiem końcowych αι oraz οι. Na przykład:

οι w ἄνθρωποι jest końcowe i jest krótkie.

οι w ἀνθρώποις nie jest końcowe (następuje po nim ς) i jest długie.

Kiedy słowo zaczyna się od dyftongu, to przydech znajduje się nad drugą literą. Na przykład:

αὐτός

Sylaby

Każda sylaba musi zawierać tylko jeden dźwięk samogłoskowy. Dyftong oznacza jeden dźwięk samogłoskowy. Ogólnie rzecz biorąc, podział na sylaby następuje zaraz po występującej samogłosce lub dyftongu.

λυομεν	λυ-ο-μεν	υο nie jest dyftongiem i dlatego obydwie samogłoski należą do różnych sylab.
γινωσκω	γι-νω-σκω	σκ nie zostało rozdzielone. Podział następuje po samogłosce poprzedzającej σκ.
δαιμονιον	δαι-μο-νι-ον	αι jest dyftongiem i dlatego nie zostało rozdzielone. ιο nie jest dyftongiem, więc dwie samogłoski zostały oddzielone.

Wyjątki pojawiają się, gdy występują dwie lub nawet trzy spółgłoski z rzędu. W takich wypadkach, jeśli połączenie spółgłosek nie występuje na początku słowa – rozdziela się je.

λαμβάνω	λαμ-βα-νω	μ występuje razem z poprzedzającą je samogłoską, ponieważ μβ nie może rozpoczynać ani słowa, ani sylaby.
ἄνθρωπος	ἄν-θρω-πος	ν występuje z występującą przed nim samogłoską, ponieważ νθρ nie może rozpoczynać ani słowa, ani sylaby.
ἐχθρος	ἐχ-θρος	χ występuje z występującą przed nim samogłoską, ponieważ χθρ nie może rozpoczynać ani słowa, ani sylaby.

Oczywiście na tym etapie nie wiesz jeszcze jakie połączenie spółgłosek może pojawiać się na początku słowa. Możesz zapamiętać listę takich kombinacji, jednak nie jest to warte twojego wysiłku. Jeśli wiesz, że w sylabie występuje tylko jeden dźwięk samogłoskowy, jesteś w stanie podzielić to słowo na sylaby i je wymówić. Z czasem będziesz wyczuwał jak umieszczać spółgłoski w sylabie.

Akcent

Znaczenie nauki zasad dotyczących akcentu

- ustalanie dźwięku w pamięci jest pomocą w nauce
- zaznaczanie akcentu pomaga ustalić przypadek

Terminologia

- ultima, penult, antepenult

- acutus, gravis, circumflexus

Znaczenie

Początkowo słowa nie były zapisywane z zaznaczonym akcentem. Co nie oznacza, że akcent nie był ustalony. Różne akcenty oznaczały różne wysokości muzyczne. Następująca anegdota mieści się na s. 52 w A Grammar of New Testament Greek, Vol. II, "Accidence and Word-Formation," autorstwa J. H. Moultona i W. F. Howarda:

Nasuwa się historia znanego aktora Hegelochusa, który deklamując fragment Eurypidesa kończący się słowami: γαλήν' ὄρω = ("Widzę spokój"), wymówił je z akcentem przeciągłym (circumflexus) zamiast z wysokim (acutus), co wywołało salwę śmiechu: γαλήν ὄρω = "Widze łasicę".

Wraz z tym, jak język grecki stawał się językiem całego świata i rozprzestrzeniał się na tereny, na których nie był językiem rdzennym, niuanse związane z tonem głosu zanikały. Grecy gramatycy zachęcali do zaznaczania akcentu na piśmie. Udało się więc zachować akcent nad akcentowaną sylabą. Jednak rozróżnienie wysokości dźwięku w różnych akcentach zostało zatraczone.

Ogólne zasady

1. Trzy ostatnie sylaby mogą być akcentowane.

<u>ante..</u>	<u>penult</u>	<u>ultima</u>
---------------	---------------	---------------

2. Akcent wysoki (acutus) może występować na każdej z trzech ostatnich sylab.

/	/	/
_____	_____	_____

Akcent przeciągły (circumflexus) może występować na dwóch ostatnich sylabach.

_____	^	^
_____	_____	_____

Akcent niski (gravis) może występować tylko na ostatniej sylabie.

_____	_____	\
_____	_____	_____

3. Trzecia od końca sylaba może być akcentowana jedynie, gdy ostatnia sylaba jest krótka.

— / — short

4. Akcent przeciągły (circumflexus) może występować tylko na sylabie długiej.

5. Akcent przeciągły (circumflexus) stoi na przedostatniej sylabie, o ile jest ona długa, a ostatnia sylaba krótka.

— long short

6. Akcent wysoki (acutus) na ostatniej sylabie zmienia się na akcent niski (gravis) jeśli po słowie następuje kolejne słowo nie oddzielone żadnym znakiem przestankowym.

- Zasady dotyczące czasowników

W czasownikach akcent się cofa. W ramach zasad akcentowania, akcent występuje na sylabie najbliższej początku słowa.

Na przykład, w słowie ἀκολουθήσατε, zasada nr 1 uniemożliwia padanie akcentu na którąkolwiek z pierwszych trzech sylab, jednak dlatego, że ostatnia sylaba jest krótka, akcent może przejść do trzeciej sylaby od końca. A dlatego, że jest to czasownik, to akcent musi znaleźć się na trzeciej sylabie od końca.

Poćwicz akcentowanie wyrazów.

- Pomiń na razie sekcję: Zasady dotyczące rzeczowników i przymiotników.

Interpunkcja

Kropka jest w języku greckim oznaczona kropką.

Znak zapytania oznaczony jest w języku greckim średnikiem.

Dwukropek lub średnik oznaczony jest w języku greckim kropką u góry wyrazu.

Wymowa słów

By wymówić słowo:

- Policz najpierw, ile jest samogłosek.
- Następnie, gdy występują obok siebie dwie lub więcej samogłosek, znajdź te, które tworzą dyftongi.
- Licząc każdy dyftong jako jeden dźwięk i każdą samogłoskę jako oddzielny dźwięk, policz ile takich dźwięków występuje. Będzie to liczba sylab w słowie.
- Wypowiedz sylabę po sylabie.
- Znajdź sylabę, nad którą występuje akcent, co oznacza, że należy ją zaakcentować w mowie.
- Wypowiedz całe słowo, akcentując oznaczoną sylabę.

Przykład: θεσσαπέυω

Policz samogłoski	5 samogłosek, ε, α, ε, υ, ω
Znajdź dyftongi	1 dyftong, ευ
Policz dźwięki samogłoskowe	4 dźwięki ε, α, ευ, ω, a więc, 4 sylaby
Wypowiedz każdą sylabę	 Audio
Znajdź sylabę akcentowaną	πεύ

Wypowiedz całe słowo, akcentując zaznaczoną sylabę.

